
BEING A POETESS IN THE ORIENTAL-TURKISH CULTURE

Mahmut Celik, Ph.D

Faculty of Philology, University "Goce Delchev" - Stip, Republic of Macedonia
mahmut.celik@ugd.edu.mk

Fatime Liman

Faculty of Philology, University "Goce Delchev" - Stip, Republic of Macedonia
limanfatimee@gmail.com

Abstract: Although being naturally more suitable and more inclined to art, why have women created so much less works of art compared to men? The emergence of women in the Turkish art is not much different from that in other countries. For centuries, women have not been able to express their intrinsic feelings in poetry which had a rooted past and was being created faithful to tradition. The name of the first poetess in the Turkish literature emerged in the era of the Anatolian Seljuks. The name of this poetess, who has a letter and a poem consisting of seven two-line verses preserved to this day, is Erguvan Hatun. The first poetess in the Turkish Divan Literature is Zeynep Hatun.

Keywords: Woman, literature, poem .

ORYANTAL -TÜRK KÜLTÜRÜNDE KADIN ŞAİRİ OLMAK

Prof. Dr. Mahmut ÇELİK

Makedonya - İştup "Gotse Delçev" Üniversitesi mahmut.celik@ugd.edu.mk

Fatime LİMAN Araştırma Görevlisi

Makedonya - İştup "Gotse Delçev" Üniversitesi limanfatimee@gmail.com

Özet: Yaradılışlarıyla sanata erkeklerden daha elverişli daha yatkın olan kadınlar niçin erkeklere kıyasen çok daha az sanat eserleri bırakmışlardır. Türk sanatında da kadının varlık göstermesi dünyanın diğer ülkelerinden farklı olmamıştır. Kadınlar uzun asırlar boyunca, köklü bir geçmişi olan ve geleneğe bağlı bir biçimde devam edegelen şiir sanatı içinde kendilerine özgü duyguları ifade edememişlerdir. Türk Edebiyatı tarihinde ilk kadın adına Anadolu Selçukluları devrinde rastlıyoruz. Türk Edebiyatı tarihinde ilk kadın adına Anadolu Selçukluları devrinde rastlıyoruz. Çağın edebi dili olan Farsça ile yazılmış bir mektubu ile yedi beyitlik bir şiiri günümüze kadar kalabilen kadın şairimizin adı Erguvan Hatun'dur. Türk Divan Edebiyatındaki ilk kadın ismi ise Zeynep Hatun olduğunu öğreniyoruz.

Anahtar kelimeler: Kadın, edebiyat, şiir.

1. GİRİŞ

Yüzyıllar boyunca en güzel örneklerini bulan Türk şiirinde, kadın şairlerin yeri meselesi de giderek daha fazla dikkat çeken bir konu haline gelmiştir. "Neden kadın şair sayısı az?" Felsefede, müzikte, resimde, mimaride de kadının adı yok gibidir. Helenistik Çağ'da varolan Ana Tanrıça kültürü içinde kutsanan kadınlar, demokratik rejimlere rağmen ikinci sınıf vatandaş olmaktan kurtulamamışlardır (Nutku 2010:137). Bugün medeni toplumlarda da aynı anlayışın izlerini görmek mümkündür. Türk sanatında da kadının varlık göstermesi dünyanın diğer ülkelerinden farklı olmamıştır. Kadınlar uzun asırlar boyunca, köklü bir geçmişi olan ve geleneğe bağlı bir biçimde devam edegelen şiir sanatı içinde kendilerine özgü duyguları ifade edememişlerdir. Hilmi Yavuz, kadın şairlerin çoğunluğunun daha çok erkek meslektaşlarına özenerek ve erkek egemen üslubu kullanarak şiirler yazdıklarını ve bu durumun onları bir kadın üslubu oluşturmaktan uzaklaştırdığını ifade etmektedir. Yavuz, ayrıca, "*Bunun temelinde kadın şairlerin kendilerini egemen şiir ortamında kabul ettirme endişesi vardır.*" görüşünü de öne sürmüştür. (Yavuz,1997:163; Mutlu2006:358; Karataş, 2009: 1661'den aktaran Turan, Saluk 2011:2)

Kadın şairin varlığını ne ölçüde ortaya koyabildiğine bakarken, kadının toplumda ne kadar var olabildiğine de bakmak gerekir. Atatürk "*Hanımlarımız, hatta erkeklerimizden daha münevver olmalıdır. Eğer milletin hakiki anası olmak istiyorlarsa.*" demiştir. Tevvik Fikret'in bu konu üzerinde:

Bütün bu süreçte kadınlar açısından olumlu gelişmeler yaşandığını inkâr edemeyiz. Ancak “kadın şair” konusu ne yazık ki beklenen gelişmeyi gösterememiştir. Kadının günlük yaşam içindeki sorumlulukları, sanatını ikinci plana atmasına sebep olmaktadır.

2. Klasik Türk Şiirinde Kadın Şairlerin Durumu

Osmanlıda kadın şairler kadar, kadın şairler üzerine yapılmış araştırmaları da gözden geçirmek isteyen bir araştırmacı hayal kırıklığına uğramayı peşinen göze almak zorundadır. Sözüünü ettiğim hayal kırıklığı kadın şair sayısının azlığı gibi bunlar üzerine yapılan araştırmaların sayısının da azlığından kaynaklanmaktadır, yapmış olduğum derlemelerden hareket ederek, fikrinnin çok doğru buluyorum.

Türk edebiyatında kadın şair olmanın güçlüklerini divan edebiyatından başlayarak bugüne kadar incelemeye çalışırsak, mutlaka kafamızı kurcalayan birçok sorunun cevabını bulacağız. Divan edebiyatı kadın şairlerin durumuna dikkat çeken araştırmacı İskender Pala bir yazısında; “*İtiraf ederiz ki kadim şairlerimizin ağzından vuslat, visal, hicran, firkat, zalim, yâr, gönül, sevda, figan, feryad vb. aşk neşideleri duymak bizi de hep bıyık altından güldürmüştür. Çünkü biliriz ki âşıklık erkek işidir ve kadına mâşuk olmak yaraşır. Onlar sevmeye layıktır; biz ise ancak beğenebiliriz. Hüznü yaşayan ben olmalıyım diyen Osmanlı erkeği, kadının şiir söylemesine belki de bu yüzden alışamamış, hatta şiir söyleyen kadınlar hakkında fıkralar uydurmaktan çekinmemiştir. Çünkü Osmanlı asırlarında kadını beğenmek bile onun iffetine halel getirirmiş. Alenî takdir, kadına karşı bir cüret, bir hakaret sayılır, gizliden gizliye beğenmeler ile ince hastalıklara varan âşıklık, daima kadın lehine fedakârlık demektir. (...) Kadının, adının dahi gizli tutulduğu mahremiyet çizgisinin içinde bir şairenin sözleriyle, velev bunlar sanat eseri mısralar da olsa, meclislerde sohbet konusu olması kocasının boynunu yere eğen bir kabahat telakki olunuyorsa, kadının evinde sultan, sokakta pasban olacağındandır. Şair olmuş yahut olm*

amış hiç fark etmez. Nitekim o talihsizlerin pekçoğu da sırf erkekler gibi şiir söyledikleri yahut isimleri şuh meclislerde sıkça anıldığı ecilden ya hiç evlenememiş, ya dul kalmış yahut birkaç koca değiştirmek bahtsızlığını yaşamışlar, velhasıl mesut olamamışlardır.” demektedir.

(İskender Pala-ÂŞİNAGÜZELLER www.altsayfa.com/edebiyat/edebi.../222-İskender-pala-kadın-sairler27.02.2012, 15:00) demektedir.

3. Türk edebiyatında Kadının Yeri

Türk Edebiyatı tarihinde ilk kadın adımı Anadolu Selçukluları devrinde rastlıyoruz. Çağının edebi dili olan Farsça ile yazılmış bir mektubu ile yedi beyitlik bir şiiri günümüze kadar kalabilen kadın şairimizin adı Erguvan Hatun’dur. Türk Divan Edebiyatındaki ilk kadın isminin ise Zeynep Hatun olduğunu öğreniyoruz. Aynı görüşü değerli hocamız sayın Ayfer Yılmaz hanım da paylaşmaktadırlar. Kendileri hatta bu konuda yaptıkları çalışmalarında bu konuyla ilgilenen edebiyatçılardan çıkardığı bazı şiir örnekleriyle de *Osmanlı döneminde erkekler gibi şiir yazmayı deneyen bir iki kadın şairi dışında olmadığını tazdiklayan bizzat bu kadın şairlerin şiirlerini bize sunmakla bu kadın şairlerin seçkin asilzade ve yüksek kültürlü zengin ailelerin kızları olmalarına rağmen yine de şiir (gazel) yazarken vicdanlarıyla karşılaşmak zorunda kalıyorlar.*

Buna rağmen, dönemin sosyal yapısı ve erkek egemenliğinde köklü bir geleneğe sahip şiir anlayışının varlığı göz önüne alındığında, kadın şair olmak, ateşten gömlek giymeye talip olmak gibidir.

Kadın Divan şairlerinin yaşadıkları sıkıntılara örnek olması bakımından birkaç ilginç durumu paylaşmak gerekir. Şair Zeynep Hanım, evlendikten sonra eşinin rızasını alamadığı için şiiri bırakmak mecburiyetinde kalmıştır. (Arslan 2007:400’den yorumlayan Ertek Morkoç 2011:230) Mihrî Hatun, hiç evlenmemiştir. Trabzonlu Fitnat Hanım (1842-1911) eşinin aşırı kıskançlığının sonucu eşi tarafından kötü muamelelere maruz kalmıştır. Fitnat Hanım, kirpiklerini kesecek kadar ileri giden eşinden ayrılmak zorunda kalmıştır. (İnal 1999: 659, Uraz 1941:84, İspirli 2007: 239 s.’dan aktaran Ertek Morkoç 2011: Sayısı, s.230-231).

Leyla Hanım, evlendiğinin ilk günü eşinin yanlış bir davranışını gördüğü için, bir hafta sonra eşinden ayrılmıştır. (Arslan 2003:31-32’den aktaran Ertek Morkoç 2011:231)

Tanzimat dönemi basın hayatında kadının varlığı da hissedilmeye başlamıştır. Tanzimat dönemi şairlerinden olan kadınların eğitime yönelik olumlu gelişmeler de yaşanır. Böylece kadınlara mahsus eğitim kurumlarının faaliyete başladığı görülür.

II. Meşrutiyet Dönemi, kadının sosyal hayatta daha fazla yer almasına imkân sağlar. 1917’de çıkarılan Aile Hukuku Kararnamesi’nde kadınlara yönelik hükümler yer almaktadır. Kadınlar ilk defa derneklerde çalışma olanağını bu dönemde bulur. Gerek sosyal yaşamda, gerekse sanat dünyasında yer alan kadın profili,

„Kadınlar için edebiyat neredeyse bir ikinci uğraş durumunda. Bu tabii bizim cinsimiz açısından büyük bir dezavantaj. Oysa erkek öyle değil! Bu konuda çok daha fazla zamanı var.

Kadın şairlerin büyük bir kısmı aile huzuru sebebi evlendikten sonra sanatı ve şiiri terketmiş ya eşlerinden kıskançlığı yüzünden yaratıcılığa devam edememiş en kötü ihtimalde kocalarından boşanmaya mecbur olmuşlardır. Bütün bu eşitsizliğin faturasını ne gibi ödediklerine dair Nazan Bekiroğlu, Osmanlı Döneminde Kadın Şairler,, adlı makalesinde açıklamıştır. Evlilik hayatlarında çoğunun mutlu olamadığı dikkat çeker. Kimi hiç evlenmemiş (Mihri, Nakıye), kimi boşanmış ve tekrar evlenmiş ya da evlenmemiş (Leylâ, Trabzonlu Fitnat), kimi de kendilerini mutlu etmeyen bir evliliği sürdürmüşlerdir (Fitnat). Şiir onlar için bir bakıma mutsuzluklarının hem sebebi, hem neticesi olan bir hitap alanı oluşturmuştur.

Kadının ikinci sınıf vatandaş olmasında en çok daha avcılık toplamacılık ilkel çağ döneminde başlayarak hele tarımcılık toplumuna geçişte ve din kurumunun ileri sürdüğü fikir anlayışı sebep olmuştur. Bu ekonomi bağımlılığı orta çağa doğru giderken ve kilisenin güçlenmesiyle daha da artmıştır. Bilindiği gibi atlı göçebe boylarında „...ana başta tac imiş her derde ilac imiş ....., yani ananın (kadının) sosyal hayat içinde daha önde olması İstanbul’un fethinden sonra hristiyan Bizans kültürü ve İran sarayı tesirinde kalan Osmanlı Divanı sarayı „Haremlik,, ve „Selamlık,, diye ikiye ayırmış, böylelikle kaddını toplumsal hayat dışına itmiştir. İşte en başta bu sebeplerden dolayı kadınlar siyasi toplumsal ve kültür hayatından dışlanmış bir şekilde „kadınlara özel,, işlerle meşgul olmayı yetinmek zorunda kalmışlardır. İşte bu sırayla saydığımız sebeplerden dolayı Anadolu’da ve Balkanlar’da Osmanlı idaresi döneminde diğer Türk hanedanları ise kurdukları Şarki devletlerinde de aynı mantık inanç ve felsefe üzere düşünüldüğü ve yönetildiği için kadınlar erkekler gibi sanat/ şiir yoluyla serbez olarak kendi duygu ve düşüncelerini ifade edemez olmuşlardır. Taa tanzimat döneminin ilerlemiş yıllarında bu konuda Türk düşünürleri ve alimleri kadın sorununu ciddi olarak gündeme getirmeye karar verdiklerinde ve Türk sosyoloğu kabul edilen Ziya Gökalp gibi bir düşünür ve şairimizin (...bir kız ırste yarım erkek ve izdivaçta dörte bir erkek kabul edildiği müddetçe ne aile ne memleket yükselir...) ve diğer bir durumda (...Kadın yükselmezse alçalır vatan olmaz onsuz bir irfan...) bundan böyle kadınlar toplumsal haklarını kazanmakla hayatın diğer sahalarında sanat kültür sahalarında da haklarını kazanmaya başlayarak kendilerinin „var olduklarını,, göstermeye başlamışlardır. Hilmi Yavuz’un ifade ettiği gibi, divan şiiri edebiyatına özgün olan, erkek egemen bir toplum içinde olduğu gibi, erkek üslubunu kullanarak yani erkek duygularıyla şiir yazmayı terketmişlerdir kendilerine özgü özgür bir şekilde duygu ve düşüncelerini şiirlerinde dilegetirmeye başlamışlardır. bu durum Laik Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra ve 1924 yılında yeni Cumhuriyet Anayasasıyla kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olmaları ve bu Kanunun 1926 yılında uygulanmaya başlamasıyla kadınlar toplumsal siyasi her alanda erkeklerle atbaşı yürümeye hatta bazı sahalarda onlardan daha becerikli olmaya başlamışlardır. (Jale Sancak’tan aktaran Tağızade Karaca 2006: 536).

4. Tanzimat Edebiyatı ve günümüz Türk Edebiyatı Dönemi Kölelik Anlayışı

XIX.yy. İle birlikte „Batı dünyasına açılan Osmanlı fikir hayatı,bu alanda yeni değerler ile karşı karşıya geldi.Tanzimat Fermanından özellikle XIX.yüzyılın II.yarisından sonra hürriyet üzerinde yavaş yavaş gelişen bir düşünce ortamı doğar.Bu yolu açanların başında 1837 de Viyana elçiliğine gönderilen Sadık Rıfat Paşa geliyor. 1968 sonrasında Batılılaşma hareketinin genellikle siyasi ve sosyal hayat ile edebiyat alanında birlikte yürüdüğü dikkati çeker „Tanzimat ve „İslahat fermam ile istenilen sonuçları vermemekle birlikte , „hukuk ve kanunlaştırma hareketi,, olarak siyasi hayatın içinde doğan bu hareket „giderek sosyal hayata kayar (Veldet, 1940:139-209).Bu nokta üzerinde durulması gereken bir düşünce adamı da Münif Paşa’dır .Zaman zaman hürriyet kavramına dikkati çeken Paşa onu her türlü "terakkiyat"ın kaynağı olarak gösterir: Hürriyet olmasa bu terakkiyat hasıl olmaz.Hür olmayan adamın terakki ihtimali yoktur.Hürriyet cemiyet aleminde vücuda gelmiştir (Kaplan ve Enginün ve Emil,1974:183).

"Hürriyet" gazetesinin Batı’da çıkması ve o gençleri batı düşüncesi içinde bir araya getirmesi bu yolda önemli bir adımdır . Hürriyet ne güzel ni’met-i ilahiyedir" (a.g.e.,1978;82),adlı yazısı ile insan hürriyetine yönelir.

5. SONUÇ

Sonuç olarak Makalemi Oya Batun Menteşe’nin optimist bir fikri ile kapatmak istiyorum, *“Günümüzde, edebiyatın erkek-egemen marjinal, başarısız ve etkisiz olduğu günlerden, kadın ve erkek yazarın aynı şekilde evrensel olabileceği anlayışa gelindi. Kalemin erkekliği temsil ettiği günlerden, sayfanın kadın yaratıcılığını temsil ettiği günlere gelindi.”*(Oya Batum Menteşe 2002’den Aktaran Tağızade-Karaca 2006: 421)

KAYNAKÇA

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

- [1] Çelik, Mahmut, Hikmet dergisi Yıl:XIII sayı: 26 2015/2
- [2] Ertek Morkoç 2011: Sayısı, s.230-231
- [3] “Elbet sefil olursa kadın, alçalır beşer.” (www.arastirilm.com/mustafa-kemalietkileyen-sair-tevfik-fikret.html), 26.02.2012,
- [4] İskender Pala-ÂŞİNAGÜZELLER www.altsayfa.com/edebiyat/edebi.../222-İskender-pala-kadın-sairler 27.02.2012
- [5] İskender Pala-ÂŞİNA GÜZELLER www.altsayfa.com/edebiyat/edebi.../222-İskender-pala-kadın-sairler 27.02.2012,
- [6] İskender Pala-ÂŞİNAGÜZELLER www.altsayfa.com/edebiyat/edebi.../222-İskender-pala-kadın-sairler 27.02.2012, 15:00) demektedir.
- [7] Oya Batum Mentşe 2002’den Aktaran Tağızade-Karaca 2006:
- [8] Yavuz, 1997:163; Mutlu 2006:358; Karataş, 2009: 1661’den aktaran Turan, Saluk 2011:2